

NACIONALINĖ TAPATYBĖ IR GALIOS DINAMIKA: KINIJOS REVIZIONIZMO PAIEŠKOS KONSTRUKTYVIZMO IR REALIZMO EPISTEMOLOGIJOSE

MANTAS MACIKAS¹

Vytauto Didžiojo universitetas (Lietuva)

ANOTACIJA

Šiuo straipsniu siekiama išanalizuoti Kinijos Liaudies Respublikos (KLR) galios augimo priežastis pasitelkiant dvi tarptautinių santykių teorijas – konstruktyvizmą ir realizmą. Remiantis konstruktyvizmo ir realizmo autorių darbais, epistemologiškai analizuojami šių teorijų esminiai principai ir jų taikymas kintančioje KLR galios dinamikoje, išskiriant nacionalinės tapatybės, gynybinių ir puolamųjų interesų tematikas. Atlikus empirinę analizę, tyrime siekiama išryškinti dominuojančią teorinę paradigmą, tiksliausiai apibūdinančią KLR iškilimo priežastis tiriamuoju laikotarpiu nuo 1978 iki 2023 metų, ir pateikti tarptautinės sistemos scenarijus, atsakant į tyrime keliamą klausimą, Kinija *status quo* ar revizionistinė valstybė? Šis straipsnis papildo lietuviškąjį politikos mokslų diskursą apie KLR galios augimo priežastis bei suteikia pagrindą akademinėi bendruomenei plačiau nagrinėti Kinijos vidaus ir užsienio politikos procesus. **PAGRINDINIAI ŽODŽIAI:** *konstruktyvizmas, realizmas, nacionalinė tapatybė, galia, Kinija.*

JEL KLASIFIKACIJA: F52, F59, H52.

DOI: <https://doi.org/10.15181/rfds.v41i3.2545>

Įvadas

Spartus ekonominis, karinis ir technologinis Kinijos Liaudies Respublikos (KLR) galios augimas tapo didžiausiu tarptautinės sistemos pokyčiu, pakeitusiu nusistovėjusią pasaulio tvarką po šaltojo karo. Antroji pagal dydį ekonomika, moderni karinė ir technologijų pramonė yra 1978 m. pradėtos vykdyti reformų ir atsivėrimo politikos (kin. *Gǎigé kāifāng*) „pasekmė“, padėjusi pamatus šiems pasiekimams. Per tris dešimtmečius 9,8 proc. metinis bendrojo vidaus produkto (BVP) augimas lėmė didelio masto Kinijos ekonominę transformaciją ir Kinijos iškilimo fenomeną. Ekonominiu požiūriu Kinijos iškilimą ir jos galios augimą lėmė tiesioginės užsienio investicijos, kurios laikotarpiu nuo 1978 iki 2023 m. Kinijoje viršijo 333 mlrd. JAV dolerių (Pasaulio bankas, 2023). Politiniu požiūriu Kinija ėmėsi reformų šalies viduje, taikydama taikaus kilimo (kin. *Héping juéqǐ*) strategiją, kuria siekta sukurti naują tarptautinę abipusio pasitikėjimo, bendradarbiavimo ir naudos struktūrą su JAV.

Tarptautinių santykių sistemą formuoja ne tik tarpvalstybiniai procesai, bet ir ją supančių teorijų tinklas. Šios teorijos sudaro sąlygas analizuoti ir prognozuoti tarptautinius įvykius bei galimus raidos scenarijus. Straipsnyje analizuojant KLR galios augimo priežastis epistemologiškai remiamasi konstruktyvizmo ir realizmo teorijomis jas sugretinant bei išryškinant esminius nacionalinės tapatybės (identiteto) ir galios principus. Konstruktyvizmo ir realizmo mokyklų atstovai (Deng, 2017; Eberhard, 2008; Mearsheimer, 2017) akademinuose darbuose Kiniją įvardija kaip „kylančią galią“ arba „grėsmę vyraujančiai pasaulio tvarkai ir demokratijai“. Kinijos galios augimo fenomeną būtina išsamiai analizuoti, siekiant įvertinti šiuos du teiginius ir nustatyti, kuri tarptautinių santykių teorija geriausiai apibūdina Kinijos raidos ir užsienio politikos tikslus.

¹ Mantas Macikas – Vytauto Didžiojo universiteto Politikos mokslų ir diplomatijos fakulteto Viešosios komunikacijos katedros doktorantas

Moksliniai interesai: tarptautiniai santykiai, galios tyrimai, Kinija

El. paštas: mantas.macikas@vdu.lt

Tarptautinių santykių praktika atskleidžia, kad konstruktyvizmas tapo pažangiausiu politinės civilizacijos pasiekimu XX–XXI a. sandūroje, leidusiu spręsti santykius tarp valstybių nustatant principą, kad tarptautinė sistema išliks stabili dominuojant tik vienai pasaulio valstybei. Kadangi didžiosios valstybės turi galią formuoti tarptautines normas pagal savo nuostatas, konstruktyvizmo atstovai (Katzenstein, 1997; Adler, 2013; Deng, 2017) siekia suprasti jų įtvirtinimą tarptautiniuose santykiuose. Pasak H. Kissinger'io (2011), JAV veiksmai ir politika suformavo aplinką, kurioje užaugo Kinija kaip Azijos supervalstybė. Remiantis A. Wendt'o (1999) konstruktyvizmo teorijos samprata, Kinijos iškilimas meta iššūkį esamai tarptautinei tvarkai ir skatina iš naujo įvertinti vyraujančias tarptautines normas. Kinijos iškilimas reiškia pasaulinės galios struktūros transformaciją ir verčia konceptualizuoti jos tapatybės dinamiką. Kinijos nacionalinė tapatybė vaidina svarbų vaidmenį formuojant tarpusavio sąveiką su kitomis valstybėmis. Jos santykių su kitomis šalimis tyrimuose privalu išnagrinėti idėjų, normų ir tapatybės svarbą, ką šiuo atveju ir analizuoja konstruktyvizmo teorija. Norint fundamentaliai suvokti Kinijos iškilimą, reikia plačiau nagrinėti kultūrinius veiksnius bei istorinius aspektus. Būtent konstruktyvistai geba išsamiai apibūdinti pasaulio tvarkos pokyčius, valstybių užsienio politiką ir jų elgesį tarptautinėse organizacijose.

Daugelis Vakarų valstybių, ypač JAV, Kinijos iškilimą laiko pagrindine grėsme tarptautiniam saugumui ir demokratijai. Realizmo mokyklos atstovas J. Mearsheimer'is (2014) mano, kad Kinijos iškilimas yra tiesioginė grėsmė JAV hegemonijai, pavadindamas šį procesą „didžiųjų valstybių tragedija“. Realizmo autorių (Waltz, 1979; Gilpin, 1981; Brooks, 2005; Mearsheimer, 2001; Walt, 1987; Posen, 1984) darbai apie didžiųjų valstybių iškilimą, įskaitant Kiniją, suskirstyti į dvi stovyklas: puolamąjį ir gynybinį realizmą. Puolamojo realizmo atstovai, tokie kaip J. Mearsheimer'is (2014), prognozuoja ateitį, kurioje neišvengiamas karas tarp didžiųjų valstybių, pridurdamas, kad auganti galia susiduria su dominuojančia galia, kai pirmoji nori jėga pakeisti sistemos ir institucijų *status quo*. Nors J. Mearsheimer'is (2014) teigia, kad didžiosios galios veikia agresyviai, gynybinio realizmo atstovas K. Waltz'as (1978) mano, kad valstybės veikia gynybiškai, kad išlaikytų, o ne sutrikdytų galios pusiausvyrą. G. Alison'as (2017) tokį tarpvalstybinį konfliktą vadina „Tukidido sąpaštis“.

Tarptautinių santykių disciplinos atstovai ir politikos formuotojai sprendžia, kokias pasekmes Vakarų pasaulio ateičiai gali lemti Kinijos galios augimas? Kokia trajektorija atrodo labiausiai tikėtina analizuojant Kinijos užsienio politiką? Tai klausimai, turintys realią politinę reikšmę tarptautiniam saugumui ir Vakarų politikos ateičiai.

Tyrimo problema: Kinijos galios augimo įtaka esamai tarptautinei pasaulio tvarkai.

Tyrimo objektas: auganti Kinijos galia.

Tyrimo tikslas: remiantis konstruktyvizmo ir realizmo teorijomis nustatyti, Kinija yra *status quo* ar vis dėlto revizionistinė valstybė.

Tyrimo uždaviniai:

- 1) apžvelgti istorinę Kinijos nacionalinės tapatybės ir tapatumo raidą remiantis konstruktyvizmo teorija;
- 2) išnagrinėti Kinijos užsienio politikos tikslų ir tarptautinių santykių procesų reikšmę remiantis realizmo teorija.

Tyrimo metodai: straipsnyje atliekama istorinė, ekonominė, interpretacinė analizė, siekiant tarpdiscipliniškai apžvelgti Kinijos raidos aspektus. Be to, atliekama empirinė mokslinės literatūros, lyginamoji, šaltinių kinų kalba analizė, siekiant išvengti tyrimo ribotumo, kuris susijęs su Kinijos vidaus ir užsienio politikos klausimais. Pasitelkiamas konceptualaus maišymo (angl. *blending*) metodas, remiantis konstruktyvizmo ir realizmo (gynybinio ir puolamojo) teorijomis.

1. Kinijos tapatybės raida konstruktyvistiniu požiūriu

Penkis tūkstančius metų gyvuojanti Kinijos civilizacija pasižymi išskirtiniais bruožais. Ilgus šimtmečius ją valdė kelios viena po kitos sekusios dinastijos. Todėl Kinijos istorija paprastai skirstoma į dinastijų valdymo laikotarpius. Shang'ų dinastijos laikus (1766 pr. m. e. – 1047 pr. m. e.) siekiančios institucijų ir kultūros praktikos, tokios kaip konfucianizmas, turėjo nepertraukiamą istoriją iki pat XX a. pradžios Kinijoje (Jiang,

2022). Dinastijų istorija suteikia šiuolaikinei Kinijai kultūrinį ir istorinį tapatumą, veikia jos politinę sistemą bei valdymo modelį. Kai kurios svarbios politinės idėjos, institucijos ir valdymo principai, išplėtoti dinastijų laikais, išlieka svarbūs šiuolaikinės Kinijos politinės sistemos elementai. Šiame skyriuje sąvokos *tapatybė*, *tapatumas* ir *identitetas* bus vartojamos sinonimiškai.

Senovės Kinijos istorija yra svarbi šiuolaikinės Kinijos nacionalinei tapatybei. Vienoje iš savo kalbų X. Jinping'as (2017) pareiškė: „Mūsų tauta sukūrė nuostabią civilizaciją ir įnešė nepaprastą indėlį į žmonijos istoriją.“ Šis teiginys pabrėžia Kinijos nacionalinio identiteto reikšmę valstybės statusui, kuris pradėtas formuoti XIX a. viduryje. Kinija, kuri dėl Vakarų įtakos buvo praradusi hegemoniją Azijoje, XIX a. įvardija kaip jos „pažeminimo amžių“ (kin. *Xiuru*) (Meissner, 2006). *Xiuru* tapo Kinijos nacionalinio identiteto dalimi. Jos pralaimėjimas Opiumo kare 1840 m. buvo krizinis laikotarpis tapatybės požiūriu. Mandžiūrijos imperatoriai paskatino kinų intelektualus susitelkus formuoti tapatybę, kuri jiems būtina siekiant valdyti Kiniją. Remiantis W. Meissner'iu (2006), Kinijos atsakas į Vakarų keliamą grėsmę kinų nacionalinei tapatybei vyko penkiais laikotarpiais (žr. 1 lentelę). Pasak J. Mearsheimer'io (2014), Kinija nelaiko savęs kylančia galia, jos tapatybė reiškia, kad susiklosčius palankioms sąlygoms ji susigrąžins tai, kas jai priklauso.

Y. Deng'as (2008) pabrėžia Kinijos istorinės atminties, nacionalinės tapatybės ir didesnio pasaulinio vaidmens siekį formuojant jos tarptautinį elgesį. Jo (Deng, 2017) teigimu, Kinijos istorinė atmintis formuoja jos praeities klaidų suvokimą ir siekius įtvirtinti savo istorinę poziciją. Kinijoje atmenamas „pažeminimo šimtmetis“, troškimas atsinaujinti lemia jos tapatybę ir elgesį tarptautinėje arenoje. Y. Deng'as (2017) nagrinėja, kaip Kinijos iškilimas keičia tarptautines normas ir institucijas, jos išitraukimą į pasaulinio valdymo struktūras, kaip ji dalyvauja, veikia ar net kuria jos interesus atitinkančią savąją normų bei vertybių sistemą. Y. Deng'as (2004) pabrėžia Kinijos galios procesų sąveiką su kitomis valstybėmis formuojant jos tapatybę, interesus ir elgseną, taip darant įtaką jos, kaip pasaulinės galios, iškilimui.

Konstruktivistai, kaip P. Katzenstein'as (1997), į Kinijos iškilimą žvelgia pabrėždami socialinių veiksnių, normų ir idėjų vaidmenį formuojant tarptautinius santykius. Y. Deng'o (2017) teigimu, Kinijos iškilimas sietinas ne tik su materialiais veiksniais, tokiais kaip ekonomikos augimas ar karinė galia, bet veikiau su socialiniu Kinijos tapatybės konstravimu ir jos sąveika su kitais tarptautinės sistemos dalyviais. P. Katzenstein'as (1997) Kinijos iškilimą vertina kaip procesą, kuriam įtakos turi tiek Kinijos istorinė praeitis, tiek kitų valstybių poveikis. Remiantis šiuo autoriumi (Katzenstein, 1997) vis aktyvesnį Kinijos išitraukimą į tarptautinę bendruomenę, ryžtingesnę užsienio politiką ir regioninės bei pasaulinės įtakos siekį lemia noras iš naujo apibrėžti savo vaidmenį ir statusą tarptautinėje sistemoje. Konstruktivizmas, kaip teorija, pabrėžia diskurso ir naratyvų vaidmenį formuojant Kinijos iškilimą (Adler, 2013). Šios teorijos šalininkai tiria, kaip Kinijos lyderiai formuoja savo politiką ir siekius, kaip šiuos naratyvus priima ir interpretuoja kitos valstybės ir kaip jie veikia tarptautinių santykių dinamiką.

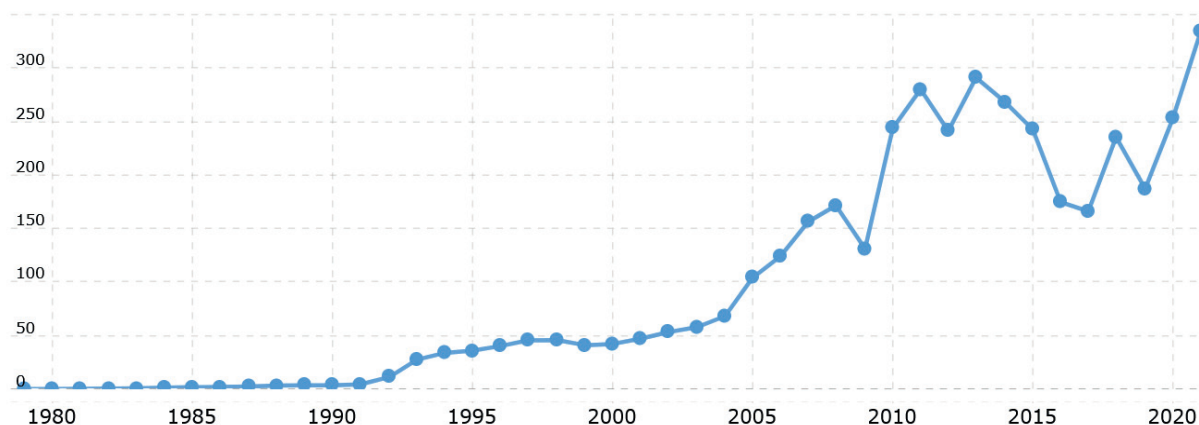
Konstruktivizmo atstovo A. Wendt'o (1992) teigimu, šalies identitetas gali būti socialiai konstruojamas socialiniams ir politiniams procesams sąveikaujant su kitomis valstybėmis. Kinijos identitetas formotas įvairiais istorijos periodais išlaikant tęstinumą, pradedant nuo Konfucijaus iki komunistinės revoliucijos laikų. 1971 m. JAV prezidento R. Nixon'o ir valstybės sekretoriaus H. Kissinger'io iniciatyva, siekiant sukurti atsvarą Sovietų Sąjungai Azijos žemyne, Kinijai skirtas didelis ekonominis dėmesys. Numatytas siekis integruoti Kiniją į tarptautinę sistemą, laikantis liberalios tarptautinės ekonominės tvarkos, taisyklių ir normų (Hudda, 2015).

Šalies modernizacija prasidėjo 1978 m., kai D. Xiaoping'as paskelbė Kinijos reformų ir atsivėrimo (kin. *Gǎigé kāifàng*) politikos pradžią (Kissinger, 2011). *Gǎigé kāifàng* iš esmės pakeitė Kiniją ir padarė didelę įtaką pasauliui. Kinija tapo didžiausia šalimi pasaulyje pagal gamybos prekių eksportą. Remiantis Pasaulio banko tyrimo duomenimis (2023), sparčiai augo tiesioginių užsienio investicijų srautai į Kiniją. 2023 m. tiesioginės užsienio investicijos pasiekė 333 mlrd. JAV dolerių ribą (žr. 1 lentelę). Siekdama iki XX a. pabaigos visiškai modernizuoti žemės ūkio, pramonės, mokslo ir technologijų bei gynybos sektorius, Kinija viršijo užsibrėžtus tikslus. Šiuo požiūriu ji sėkmingai įgyvendino *Gǎigé kāifàng* politiką, kuri leido šaliai integruotis į pasaulio ekonomiką ir tapti globalia veikėja.

1 lentelė. Kinijos nacionalinės tapatybės formavimosi laikotarpiai

Periodas	1	2	3	4	5	6
Laikotarpis	XIX a. vid. – 1895	1895–1911	1911–1949	1949–1978	1978–2013	2013 – šiandien
Terminai	<i>Zhongxue weiti, xixue weiyong</i> (kinų kultūra yra pagrindas, vakarietiška kultūra – taikomoji) <i>Ziqiang yundong</i> (judėjimas už asmeninį tobulėjimą)	<i>Tuogu gaizhi</i> (išminties laikai) <i>Kongzi gaizhi-kaos</i> (Konfucijus – reformų šalininkas) <i>Xihua</i> (vesternizacija)	<i>Jingshen wenhua</i> (dvasinė kultūra) <i>Guoqing</i> (nacionalinė tapatybė) <i>Zhongguo benwenhua</i> (kinų kultūra)	<i>Mākēsī lièníng zhǔyì</i> (marksizmas-leninizmas) <i>Xin zhexue</i> (naujoji filosofija)	<i>Hanzi wenhua</i> (Kinijos charakterio kultūra) <i>Gǎigé kāifàng</i> (reformų ir atsivėrimo politika)	<i>Héping juéqǐ</i> (taikus kilimas) <i>Fenfa youwei</i> (laimėjimų siekis) <i>Tianxia</i> (paskliautė)
Reikšmė / kontekstas	Apsaugoti Kinijos imperijos teritorinį vientisumą, kuriam gresia pavojus Apsaugoti kinų kultūrą nuo ardomųjų Vakarų idėjų įtakos Esamos konfucianistinės valdymo sistemos išsaugojimas, paisant politinio ir socialinio elito interesų	Tradicinės sinocentristinės pasaulėžiūros panaikinimas Kinų ir vakariečių mokslo ir kultūros lygybė Imperijos pertvarkymas į konstitucinę monarchiją	Europos civilizacija įvardyta kaip Trojos arklys, siekiantis iš vidaus sunaikinti Kinijos civilizaciją Siekis dvasingumą iškelti aukščiau už materializmą	Bandymas sukurti marksizmu-leninizmu pagrįstą identitetą Marksizmas-leninizmas kartu su Mao Zedongo mintimis tapo naująja valstybine ortodoksija	Konfucianizmo renesansas Vakarų minties renesansas Įvairių nacionalistinių judėjimų atsiradimas kiniškai kalbančioje teritorijoje Reformų ir atsivėrimo politika	Kinijos iškilimas Moderni valstybė su didinga praeitimi

Šaltinis: sudaryta autoriaus remiantis Meissner, 2006.

1 pav. Tiesioginės užsienio investicijos Kinijoje 1978–2023 m., JAV doleriais (mlrd.)

Šaltinis: Pasaulio bankas, 2023.

Epistemologiniu požiūriu ekonominė politika nėra konstruktyvistų tyrimo objektas, tačiau šiuolaikinė Kinijos ekonominė pažanga skatina šalies identiteto formavimosi procesus. Remiantis A. Wendt'u (1992), skiriamos penkios Kinijos identiteto kategorijos:

1. *Socialinis galios konstravimas*. A. Wendt'as teigia, kad galia tarptautiniuose santykiuose yra socialiai sukonstruota ir priklauso ne tik nuo materialinių galimybių. Jis pabrėžia, kad Kinijos iškilimą reikėtų suprasti atsižvelgiant į tai, kaip jos galią suvokia ir interpretuoja kitos valstybės.
2. *Tapatybė ir interesai*. A. Wendt'as pabrėžia Kinijos tapatybės ir interesų vaidmenį formuojant jos iškilimą. Jis nagrinėja, kaip Kinijos susivokimas, siekis vaidinti svarbesnį vaidmenį pasaulio reikaluose lemia jos elgesį ir sąveiką su kitomis valstybėmis.
3. *Normatyviniai pokyčiai*. A. Wendt'as analizuoja, kaip Kinijos iškilimas gali lemti normatyvinius pokyčius tarptautinėje sistemoje. Jis nagrinėja, kaip didėjanti Kinijos įtaka gali paneigti arba keisti esamas normas, institucijas ir galios struktūras, galimai prisidedama prie naujos pasaulio tvarkos atsiradimo.
4. *Saugumo dilema*. A. Wendt'o saugumo dilemos koncepcija svarbi siekiant suprasti Kinijos iškilimą. Jis teigia, kad valstybių viena kitos ketinimų ir pajėgumų suvokimas gali sukelti tarpvalstybinį nepasitikėjimą. Taikydamas šią nuostatą Kinijos iškilimui, Wendt'as nagrinėja, kaip kitų valstybių reakcija į tai gali lemti saugumo ir bendradarbiavimo dinamiką regione.
5. *Konstruktyvus įsitraukimas*. A. Wendt'as pabrėžia konstruktyvaus Kinijos ir kitų valstybių bendradarbiavimo bei dialogo svarbą. Jis pasisako už tai, kad Kinijos iškilimas būtų suprantamas kaip galimybė bendradarbiauti, o ne vien tik sutelkti dėmesį į galimas grėsmes ir konfliktus. Šios Kinijai priskiriamos kategorijos siejamos su augančiu kariniu, ekonominiu, kultūriniu ir politiniu bendradarbiavimu su įvairiomis pasaulio šalimis. Dėl to daugeliui šalių kyla klausimas, Kinija yra Azijos *status quo* ar vis dėlto revizionistinė valstybė?

Konstruktyvizme nacionalinis interesas ir tapatumas nėra akivaizdūs, skirtingai nei realizme. Jie yra socialiai sukonstruoti veikėjų sąveikos procese (Wendt, 1992). Net esant tokioms pat materialioms sąlygoms, kaip anarchija, valstybės ne visada turi susidurti viena su kita. Pasak A. Wendt'o (1992), skirtingi socialinės sąveikos mechanizmai galėtų sukonstruoti įvairius santykių tipus, tokius kaip bendruomeniškumas ir hierarchija. Konstruktyvistų teigimu, politiniai veikėjai (lyderiai ir įtakingi piliečiai) savo veiksmais ir sąveika nuolat formuoja, kartais ir performuoja tarptautinių santykių pobūdį. Tarptautinių santykių kontūrus ir trajektorijas lemia valstybių tarpusavio santykius apibrėžiančios idėjos ir sąveika (Acharya 2014; Auth, 2015).

Pasak konstruktyvistų, Kinijos galios augimo procesas yra veikiamas dinamiškos tarptautinės aplinkos, kurioje dalyvauja daug šalių ir tarptautinių institucijų (McDonald, 2015). Nepaisant to, Kinijos užsienio veiksmai, pasak A. Johnston'o (2003), yra strateginės kultūros, kurioje vyrauja konstruktyvaus politinio mąstymo funkcija, padarinys. Valdant M. Dzedong'ui įvyko didelis konstruktyvistinio mąstymo paradigmos pokytis, taip siekiant įgyti didesnę strateginės laisvės pojūtį savo artimiausioje aplinkoje už JAV hegemonijos ribų (Weins, 2016). Analizuojant Kinijos galios augimą konstruktyvistinėmis prielaidomis tampa aišku, kad grėsmės suvokimas gali būti suprantamas per tapatybės ir normų formavimąsi.

Kinijos nacionalinė tapatybė ir vaidmuo tarptautinėje sistemoje labai priklauso nuo nagrinėjamo klausimo ir to, kurios tarptautinių santykių teorijos atstovai išsako savo nuomonę. Nors konstruktyvizmas dažnai supriešinamas su realizmu, kaip konkurencinės teorijos jos nebūtinai viena kitai prieštaringos savo turiniu. Atsižvelgiant į skirtingus tyrimo klausimus, šios dvi teorijos dažnai sutelkia dėmesį į skirtingus socialinės tikrovės aspektus, todėl kitame skyriuje bus nagrinėjama realizmo teorija Kinijos galios tyrimuose, kuri leis atskleisti Kinijos galios augimo trajektorijas ir užsienio politikos tikslus.

2. Kinijos galia gynybinio ir puolamojo realizmo kontekstuose

Kinijos ekonominis augimas paremtas stipria nacionalinės tapatybės raiška ir vertinamas kaip egzistencinis iššūkis Vakarams, ypač JAV. Kinijos galios augimo reiškinį nagrinėja realizmo mokyklos atstovai.

Realizmo teorija yra pagrindinė tarptautinius santykius apibrėžianti teorija, kuria remiantis atliekamos valstybių santykių analizės, pradedant Vestfalijos taika 1648 m. ir baigiant šiomis dienomis. Dažniausia realizmas kontrastuoja su konstruktyvizmu, kuris linkęs pabrėžti tapatybę, normas, idėjas ir bendradarbiavimą. Realistai pagrindiniais veikėjais tarptautinėje arenoje laiko valstybes, kurios rūpinasi savo saugumu, veikia siekdamos savo nacionalinių interesų ir kovoja dėl įtakos bei galios.

H. Morgenthau (1973) realizmą išplėtojo į visapusišką tarptautinių santykių teoriją. Jo teigimu, politinių lyderių interesai virsta galios siekiu. Šis jo teiginys apibūdina politikos autonomiją ir leidžia analizuoti užsienio politiką, nepaisant skirtingų politikų motyvų, pageidavimų, intelektinių ar moralinių savybių. Realistai (Waltz, 1979; Morgenthau, 1973) sutinka su prielaida, kad žmogaus prigimtis yra savanaudiška, o tarptautinė sistema – anarchiška. Tai yra jai trūksta valdančiosios valdžios virš valstybės ir už jos ribų. Dėl šios spragos savanaudiškos valstybės konkuruoja dėl galios, įtakos bei saugumo.

Analizuojant Kinijos galios augimo priežastis ir užsienio politikos tikslus, svarbu atskirti gynybinio ir puolamojo realizmo atšakas. Nors jos turi bendras pamatines galios ir anarchinio tarptautinės sistemos pobūdžio prielaidas, skiriasi tuo, kad viena akcentuoja valstybių elgesį, o kita – saugumo strategijas.

2 pav. Realizmo teorijos tipai

Sudaryta autoriaus

Gynybinis realizmas, dar vadinamas struktūriniu realizmu arba neorealizmu, teigia, kad valstybės visu pirma siekia išlaikyti savo saugumą ir išlikti konkurencingos tarptautinės sistemos sąlygomis. Gynybinio realizmo šalininkai, tokie kaip K. Waltz'as (1979), teigia, kad valstybės vadovaujasi imperatyvu išlaikyti galios pusiausvyrą ir vengti veiksmų, galinčių išprovokuoti kitų valstybių agresiją. Gynybiniai realistai (Waltz, 1979; Morgenthau, 1973) mano, kad valstybių veiksmai daugiausia yra gynybinio ir reaktyvaus pobūdžio, nes jos siekia maksimaliai padidinti savo saugumą ir sumažinti riziką. Remiantis tekste minimų autorių prielaidomis, Kinija savo politika siekia išlaikyti jėgų pusiausvyrą, o ne ją pažeisti. N. Kristof'as (1993) teigia, kad Kinija nėra revizionistė valstybė, veikiau *status quo* išlaikanti galia. Agresyvi ekspansionistinė jos strategija tik sukeltų priešpriešos aljansus, o tai jai finansiškai nenaudinga. Pasak N. Kristof'o (1993), nuo 1978 m. Kinija ėmėsi gynybinio realizmo pagrindu grįstos saugumo strategijos, kurioje pabrėžiamas nuosaikumas, savęs ribojimas, ekonominis, technologinis ir karinis bendradarbiavimas.

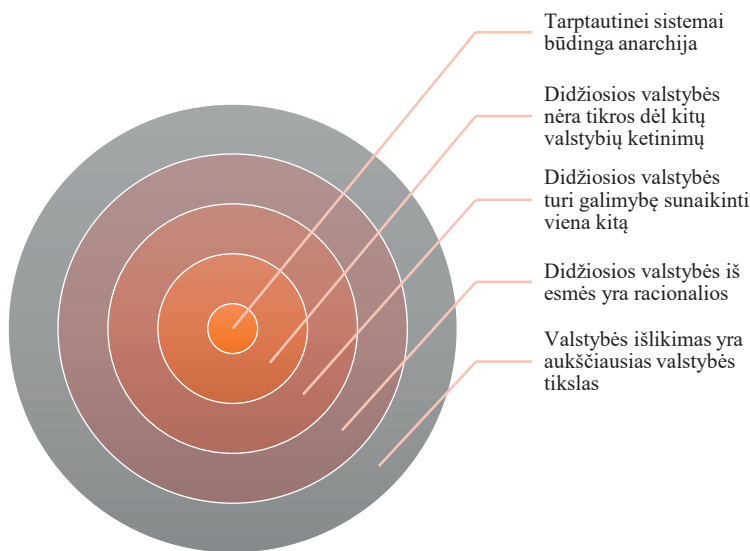
A. Johnston'o (2011) teigimu, Kinijos karinės modernizacijos programa nuo dešimtojo dešimtmečio vidurio daugiausia nukreipta į pajėgumų, kurie atgrasytų arba sulėtintų JAV karinių pajėgų plėtrą ir karinę galią regione, plėtrą. Taigi atrodytų, kad Kinijai nerūpi įgyti karinio pranašumo ar hegemoninės galios, veikiau regione konkuruoti su JAV karine prasme. Nepaisant to, Kinijos karinė modernizacija, aktyvūs veiksmai Pietų Kinijos jūroje ir Taivano klausimas saugumo architektūrai regione tampa ypač svarbūs. Šiame kontekste aktualus dažnai KLR pareigūnų minimas „vienos Kinijos“ principas, aiškinamas kaip „Taivano ir žemyninės Kinijos dalies žemių bendrystė, priklausanti vienai aiškiai apibrėžtai KLR“ (Jinping, 2017, 27).

Puolamojo realizmo atstovų (Walt, 1987; Mearsheimer, 2001) teigimu, valstybės siekia santykinės galios ir dominavimo tarptautinėje sistemoje. Anot S. Walt'o (1987), pasaulis yra konkurencingas ir valstybės, skatinamos išlikimo logikos, elgiasi agresyviai. Pasak puolamojo realizmo atstovo B. Posen'o (1991), valstybės siekia saugumo maksimizuojamos savo galią ir įtaką, tad yra pasirengusios imtis puolamųjų (karinių) veiksmų, jei tai atitinka jų interesus. Hegemonijos ar dominavimo regione siekis laikomas racionaliū ir na-

tūraliu tikslu valstybėms, siekiančioms užtikrinti savo ilgalaikį saugumą. J. Mearsheimer'is (2001) pabrėžia saugumo dilemą, kuri atkleidžia, kad net gynybiniai veiksmai, kurių imasi viena valstybė, siekdama stiprinti savo saugumą, kitų valstybių gali būti suvokiama kaip kelianti grėsmę. Šiomis aplinkybėmis JAV augančią Kinijos galią gali vertinti kaip galimą grėsmę savo interesams ir saugumui, todėl gali įsisukti konkurencijos ir konfliktų spiralė.

Puolamojo realizmo atstovų interpretacijas kursto X. Jinping'o pareiškimai. 2021 m. X. Jinping'as kalboje Kinijos komunistų partijai pareiškė, kad „KKP pakeitė Kinijos žmonių ir tautos ateitį“; „KKP išlaisvino Kinijos žmones, išvedė tautą iš skurdo ir užbaigė tamsos laikotarpį“ (Jinping, 2021, 24). Jo teigimu, „Kinija daugiau nesutiks su tais, kurie mano turintys teisę mokyti Kiniją“ (Jinping, 2021, 17). Kalboje jis tęsė, kad „bet kuri užsienio jėga, kuri išdrįs bauginti, engti ar pavergti Kiniją, susidurs su didžiule plienine siena, kurią statė daugiau kaip 1,4 mlrd. kinų“ (Jinping, 2021, 35).

J. Mearsheimer'is (2014) teigia, kad auganti Kinijos galia ir ambicijos gali lemti didesnę konkurenciją ir galimą konfliktą su JAV. Jis (Mearsheimer, 2006) kritiškai vertina požiūrį, kad Kinijos augimas bus taikus, pabrėždamas realistinę didžiųjų galių varžymosi logiką. Be to, teigia, kad JAV ir Kinija šios kovos išvengti negali, nes nacionalinio saugumo niekada „nepakanka“, todėl reikia viešpatauti kitiems (Mearsheimer, 2014). J. Mearsheimer'is (2001) didžiųjų valstybių politiką vadina „neišvengiama tragedija“, kurios pasekmė yra karas. Remiantis juo (Mearsheimer, 2001), didžiosios valstybės, būdamos racionalios, sąmoningai išsikelia sau galutinį tikslą tapti stipriausiu sistemos hegemonu. Valstybių racionalumo idėja lemia jo (Mearsheimer, 2001) išvadą, kad žemyno hegemoniją pasiekusios valstybės (pvz., JAV), įvertinusios tolesnės ekspansijos už vandenyno riziką ir kainą, nuo neprotingo bandymo dominuoti visoje sistemoje susilaikys, apsiribojusios siekiu neleisti kituose žemynuose iškilti kitiems hegemonams (pvz., Kinijai arba Vokietijai). J. Mearsheimer'io (2001) „išorinio balansavimo“ (angl. *external balancing*) teorija grindžiama penkiais pagrindiniais teiginiais.

3 pav. „Išorinio balansavimo“ teorijos struktūra

Šaltinis: sudaryta autoriaus, remiantis Mearsheimer, 2001

Kinijos iškilimo kontekste tiek gynybinio, tiek puolamojo realizmo teorijos pateikia skirtingus požiūrius į jos elgesį ir poveikį tarptautinei sistemai. Gynybinis realizmas teigia, kad valstybės pirmiausia siekia užtikrinti savo saugumą ir išlikimą anarchiškoje tarptautinėje sistemoje. Gynybinio realizmo požiūriu, Kinijos iškilimas gali būti aiškinamas kaip natūralus atsakas į suvokiamas grėsmes ir gynybinių nacionalinių interesų paaisymas.

Kita vertus, puolamojo realizmo atstovai teigia, kad valstybės vadovaujasi galios maksimizavimo ir hegemonijos tarptautinėje sistemoje siekiu. Remiantis puolamojo realizmo požiūriu, Kinijos iškilimą galima laikyti jos revizionizmo išraiška. Jo šalininkai gali teigti, kad Kinijai įgyjant galios ji gali siekti pertvarkyti esamą tarptautinę sistemą taip, kad ši geriau atitiktų jos interesus. Tikroji Kinijos elgesio trajektorija ir jos poveikis tarptautinei sistemai priklauso nuo vidaus politikos, ekonominės situacijos ir kitų valstybių reakcijos į įvairius Kinijos veiksmus. Atsižvelgiant tiek į gynybinio, tiek į puolamojo realizmo autorių argumentus, kitame skyriuje bus atliekamas empirinis tyrimas, kuris leis nustatyti, Kinija yra *status quo* ar revizionistinė valstybė.

3. Revizionizmo dėmuo Kinijos galios tyrimuose

Nors Kinija teigia, kad jos vystymasis paremtas „taikiu kilimu“ (kin. *Zhōngguó de héping juéqì*), JAV ir kitos Vakarų valstybės šią frazę vertina skeptiškai (Balogun, 2016). 2013 m. lapkritį Kinijos prezidentas X. Jinping'as paskelbė „naują erą“ ir „didžiąją Kinijos svajonę“, kuri simbolizuoja Kinijos, kaip pasaulinės galios, atgimimo procesą. L. Mingfu teigimu, „Kinija turi aplenksti JAV, kaip didžiausią karinę galią pasaulyje“ (2010, 7). X. Jinping'o teiginys, kad „visi turime dirbti kartu, siekdami išvengti vadinamųjų *Tukidido spąstų*“ (Jinping, 2021, 46) išryškina puolamojo realizmo interpretacijų svarbą, jog Kinija siekia dominuoti pasaulyje ir pakeisti esamą pasaulio tvarką. X. Jinping'as, lankydamasis su vizitu Maskvoje, atsisveikindamas tarė V. Putinui, kad „artėja pokyčiai, kurių nebuvo 100 metų“, ir pridūrė, jog „šiuos pokyčius mes įgyvendiname kartu“ (Ten pat). Pasak G. Česnako (2022), Kinijai reikia revoliucinių pokyčių, kurie leistų vestfalinę tvarką pakeisti *Tianxia* tvarka.

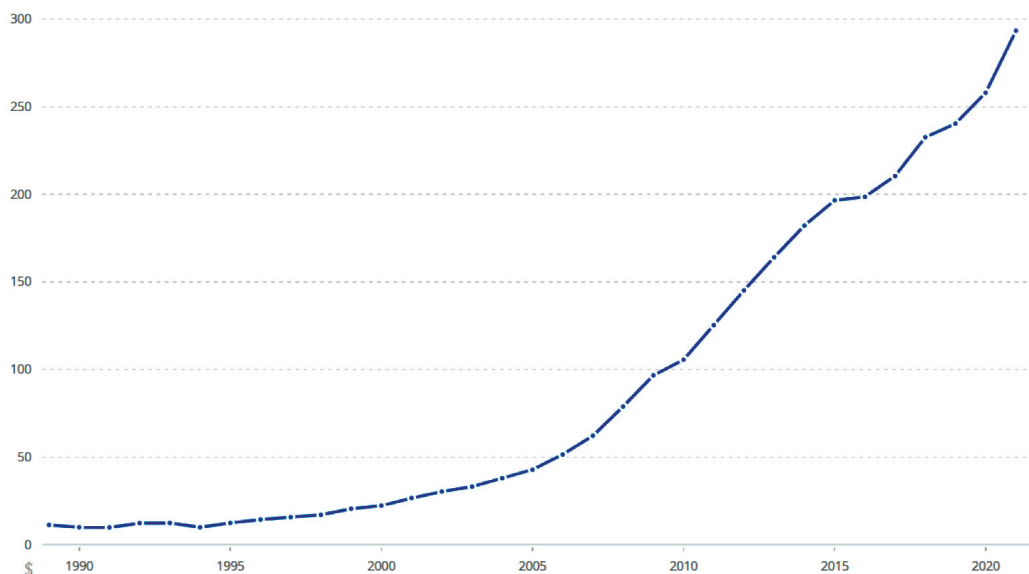
Kiniją ir JAV skatina santykinės galios bei dominavimo tarptautinėje sistemoje siekis. Šioje perspektyvoje valstybės viena į kitą žvelgia kaip į potencialią grėsmę ir siekia maksimaliai padidinti savo galią, kad užsitikrintų saugumą. Kinijos, kaip didžiosios galios, iškilimas vertinamas kaip potencialus iššūkis ir grėsmė vestfalinei pasaulio tvarkai, kurioje dominuoja JAV. Augant Kinijos galiai ir įtakai, ji gali siekti keisti galios pusiausvyrą savo naudai ir mesti iššūkį JAV dominavimui įvairiuose regionuose. Dėl to tarp šių dviejų šalių gali kilti kova dėl galios ir konkurencija dėl išteklių, rinkų ir įtakos. Net gynybiniai veiksmai, kurių imasi viena valstybė, siekdama sustiprinti savo saugumą, kitų valstybių gali būti suvokiami kaip keliantys grėsmę. Šiomis aplinkybėmis JAV augančią Kinijos galią ir veiksmus Pietų Kinijos jūroje gali vertinti kaip galimą grėsmę savo interesams ir regioniniam saugumui.

27 metus sistemingai augusios Kinijos karinės išlaidos pastaraisiais metais padvigubėjo (Tian; Su, 2021). Remiantis Pasaulio banko duomenimis, 2021 m. Kinija karybai skyrė 293 mlrd. JAV dolerių, 4,7 proc. daugiau, palyginti su 2020 m. (4 pav.) Realistines interpretacijas sustiprina Kinijos karinės pratybos imituojant įsiveržimą į Taivaną (Wu, 2023). Tai patvirtina puolamojo realizmo teorinės paradigmos autorių prielaidas, kad „karinių pajėgų pusiausvyrą Taivano sąsiauryje ir toliau keičiasi žemyninės dalies naudai“ (BBC, 2010).

Situacija Azijos ir Ramiojo vandenyno regione atitinka realistinį „Tukidido spąstų“ principą. Kaip rašė Tukidid'as: „Atėnų iškilimas privertė Spartą pajusti baimę, o tai padarė karą neišvengiamu“ (Debnar, 2017, 13). Kitaip tariant, dinamika, būdinga sparčiai augančiai galiai (Kinijai), verčia ją labiau pasitikėti savimi, todėl dominuojanti galia (JAV) baiminasi prarasti savo pranašumą, o abiejų pusių interesų sankirtos priartina šalis prie karo slenksčio (Debnar, 2017).

Žvelgiant empiriškai, istorija – karo pusėje: 11 iš 15 atvejų nuo 1500 m., kai auganti galia varžėsi su dominuojančia, rezultatas baigdavosi karu (Alison, 2017). Jei laikysime J. Mearsheimer'io argumentą pagrįstu, KLR atsakys į JAV augimą išstumdamas JAV iš Azijos, „panašiai kaip JAV išstūmė didžiąsias Europos valstybes iš Vakarų pusrutulio“ (2006, 68). Jeigu Kinija ir toliau plės savo karinius pajėgumus, ji taps agresyvia valstybe, pasiryžusia virsti ne tik regionine, bet ir pasaulio hegemonija. Kaip teigia G. Česnakas (2022), Vakarų nuosmukis ir auganti KLR galia rodo, kad pastaroji didina savo galimybes formuoti tarptautines normas, tačiau, kad jas nustatytų, ji turi pasiekti pasaulinę hegemoniją.

Empiriniu požiūriu konstruktyvaus nacionalinio, gynybinio nacionalinio ir puolamojo revizionistinio intereso paradigmos leidžia turėti skirtingus požiūrius dėl Kinijos motyvų ir tikslų tarptautinėje arenoje.

4 pav. Kinijos karinės išlaidos 1989–2021 m.

Šaltinis: Pasaulio bankas, 2021.

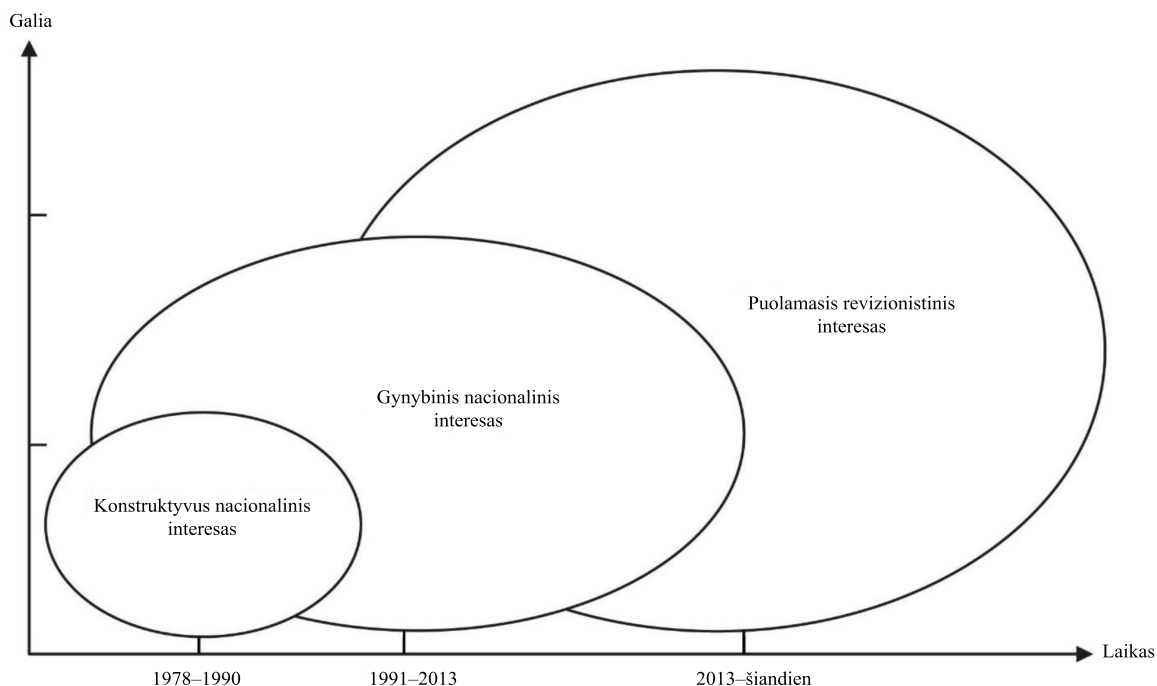
Konstruktivus nacionalinis interesas, apžvelgtas pirmojoje straipsnio dalyje, apėmė laikotarpį nuo 1978 iki 1990 metų, kai KLR siekė jos interesus atitinkančių rezultatų, kartu užmegzti ryšius ir bendradarbiauti su kitomis valstybėmis, tokiomis kaip JAV. Tai apėmė diplomatiją ir ekonominę partnerystę, kas skatino abipusiai naudingus santykius, prisidedant prie pasaulinio stabilumo šaltojo karo laikotarpiu. Konstruktivus Kinijos nacionalinis interesas pabrėžia, kad svarbu išlaikyti regioninę ir tarptautinę jos ekonominiams vystymuisi ir „taikiam kilimui“ palankią tvarką.

Gynybinis nacionalinis interesas susijęs su KLR siekiu užtikrinti savo vidaus poreikius, pavyzdžiui, politinį stabilumą, teritorinį vientisumą ir ekonominę vystymąsi. Šioje perspektyvoje pabrėžiamas 1990–2013 metų laikotarpis, kai įsivyravo Kinijos poreikis apsaugoti suverenitetą, sienas ir išlaikyti vidaus politikos stabilumą. Gynybinius nacionalinius interesus lemia siekis užtikrinti šalies saugumą, autonomiją ir gyventojų gerovę.

Puolamasis revizionistinis interesas, kurio pradžia laikomi 2013 m., pagrindžia KLR siekį laikytis tvirtesnio požiūrio, siekiant pakeisti vestfalinę tvarką ir mesti iššūkį JAV. Tai reiškia, kad Kinija siekia plėsti savo įtaką, tarptautinę sistemą reglamentuojančias taisykles bei normas ir siekti teritorinių pretenzijų ar regioninės hegemonijos. Puolamasis revizionistinis interesas reiškia norą keisti galių pusiausvyrą ir siekti svarbesnio vaidmens pasaulinėje arenoje.

Svarbu pažymėti, kad šios Kinijos nacionalinio intereso paradigmos papildo viena kitą remiantis įvykių chronologija, o Kinijos užsienio politika gali apimti visų trijų paradigmų elementus. Konstruktivūs nacionaliniai ir gynybiniai interesai 1978–1990 metų laikotarpiu pabrėžė Kinijos siekį užtikrinti stabilumą, vystymąsi ir pozityvų bendradarbiavimą su tarptautine bendruomene. Nuo 1991 m., kai žlugo Sovietų Sąjunga ir pasaulyje išgalėjo JAV dominuojama pasaulio tvarka, Kinija pabrėžė gynybinio intereso svarbą. Tačiau sumenkusi JAV įtaka tarptautiniuose santykiuose, auganti ekonominė, politinė, technologinė ir karinė Kinijos galia sudarė prielaidas formuoti revizionistiniams siekiams.

Apibendrinant tyrimo duomenis galima teigti, kad didėjanti Kinijos galia ir agresyvi retorika Vakarų atžvilgiu yra revizionistinio pobūdžio. Kinija reiškia teritorines pretenzijas Pietų Kinijos jūroje bei didina karinius pajėgumus. Pastangos kurti alternatyvias ekonomines ir prekybos iniciatyvas, tokias kaip „Juosta ir kelias“, gali būti vertinamos kaip mėginimai pertvarkyti pasaulio ekonominę tvarką remiantis revizionistinio intereso paradigma. Be to, KLR atstovų retorika pabrėžia revizionizmo siekį.

5 pav. Kinijos nacionalinio intereso paradigmos

Šaltinis: sudaryta autoriaus remiantis Ye, 2019.

Išvados

Konstruktyvistiniu požiūriu Kinijos iškilimą galima vertinti kaip procesą, kuriam įtakos turėjo sudėtinga nacionalinė tapatybė. Kinijos galios siekį ir jos elgesį pasaulinėje arenoje lemia jos istorinė patirtis, kultūrinės vertybės ir vidaus politinė dinamika. Šalies iškilimą galima laikyti siekiu susigrąžinti istorinį didžiosios galios (angl. *great power*) statusą ir įtvirtinti savitą civilizacinę tapatybę. Konstruktyvizmas, pabrėždamas idėjų, normų ir socialinės sąveikos svarbą, sukuria analitinę Kinijos iškilimo supratimo prieigą. Konstruktyvizmo teorija pabrėžia kultūrinių, istorinių ir su tapatybe susijusių veiksnių svarbą formuojant Kinijos elgseną ir jos santykius su kitais tarptautinės sistemos dalyviais. Atsižvelgiant į šiuos idėjinius aspektus, konstruktyvizmas papildoma kitas teorines paradigmas ir leidžia geriau suprasti sudėtingą Kinijos iškilimo dinamiką.

Gynybinio ir puolamojo realizmo teorijos suteikia vertingų įžvalgų, kurios leidžia suprasti Kinijos iškilimo tarptautinėje sistemoje pasekmes. Gynybinis realizmas teigia, kad Kinijos iškilimą galima aiškinti kaip natūralų jai kylantį atsaką į saugumo iššūkius. Augant Kinijos ekonominei ir karinei galiai, jos pagrindinis tikslas – apsaugoti savo vidaus interesus, įskaitant politinį stabilumą ir ekonominę vystymąsi. Gynybiniai realistai pabrėžia savisaugos ir savo teritorinio vientisumo bei suvereniteto apsaugos svarbą. Tuo tarpu puolamasis realizmas teigia, kad Kinijai įgyjant galios ji gali siekti ją ir savo įtaką didinti, kad paisydama savų interesų atitinkamai pertvarkytų tarptautinę sistemą.

Šiame straipsnyje atliktas tyrimas pagrindžia puolamojo realizmo autorių teiginius dėl revizionistinių Kinijos užsienio politikos tendencijų. Analizuojant Kinijos veiksmus ir elgseną tarptautinėje arenoje, tampa akivaizdu, kad KLR vadovaujasi ne tik gynybiniais ar konstruktyviais nacionaliniais interesais. Priešingai, esama požymių, tokių kaip karinės galios ir ekonomikos augimas, kurie rodo, kad Kinija turi puolamųjų revizionistinių interesų, kuriais siekia mesti iššūkį JAV, keisdama esamą pasaulio tvarką. Šias revizionistines tendencijas dar labiau stiprina KLR pareigūnų retorika, kuria pabrėžiama nacionalinė tapatybė ir siekis atkurti istorinę Kinijos didybę.

Literatūra

- Acharya, A. (2014). Thinking Theoretically about Asian IR. *International Relations of Asia*, 59–89. Second edition. Rowman & Littlefield. Lanham, UK.
- Adler, E. (2002). Constructivism in International Relations: Sources, contributions, and debates. In: W. Carlsnaes, T. Risse, B. A. Simmons (eds.). *Handbook of International Relations*, 95–118. London: SAGE Publications Ltd.
- Alison, G. (2017). *Destined for War: Can America and China Escape Thucydides's Trap?* Houghton Mifflin Harcourt.
- Auth, G. (2015). *Theorien der Internationalen Beziehungen kompakt, die wichtigsten Theorien auf einen Blick*. Berlin: De GruyterOldenbourg. <https://doi.org/10.1515/9783486717754>.
- Balogun, E. (2016). *A Liberal and Realist Perspective of China's rise*. <https://esthinktank.com/2016/08/25/a-liberal-and-realist-perspective-of-chinas-rise/>.
- BBC. (2010). *US seeks to expand military presence in Asia*. <https://www.bbc.com/news/world-asia-pacific-11705355>.
- Britannica, T. Editors of Encyclopaedia. (2023). Four Modernizations. *Encyclopedia Britannica*. <https://www.britannica.com/topic/Four-Modernizations>
- Česnakas, G. (2022). The Collective Imagination and the Limitations for the Tianxia to Replace the Westphalian World Order. *Politologija*, 105: 133–166. Doi: <https://doi.org/10.15388/Polit.2022.105.4>.
- Debnar, P. (2017). *Thucydides' Melian Dialogue: Commentary, Text, and Vocabulary*. Mount Holyoke College, p. 96.
- Deng, Y. Wang, F. (2004). *China rising: Power and motivation in Chinese foreign policy*. Rowman & Littlefield Publishers.
- Deng, Y. (2008). *China's struggle for status: the realignment of international relations*. Cambridge University Press.
- Deng, Y. (2017). *China Rising: Power and Motivation in Chinese Foreign Policy*. Cambridge University Press.
- Eberhard, J. (2011). Socialized or Calculated Interests? Analysing China's Regional Policy through Constructivist and Rationalist Perspectives. *Political Perspectives*, 5(1), 32–58.
- Hudda, N. (2015). Interpreting the Rise of China: Realist and Liberalist Perspectives. *E-International Relations*. University of Hong Kong. https://www.e-ir.info/2015/04/03/interpreting-the-rise-of-china-realist-and-liberalist-perspectives/#_ftn1.
- Ye, X. (2019). Rediscovering the Transition in China's National Interest: A Neoclassical Realist Approach. *Journal of Current Chinese Affairs*, 48(1), 76–105. <https://doi.org/10.1177/1868102619876830>
- Jiang, F. (2022). *History of China: Timeline Summary, Dynasties of China, Maps*. <https://www.chinahighlights.com/travelguide/culture/china-history.htm>.
- Jinping, X. (2017). Secure a Decisive Victory in Building a Moderately Prosperous Society in All Respects and Strive for the Great Success of Socialism with Chinese Characteristics for a New Era. *The 19th CPC National Congress*. <https://www.neac.gov.cn/seac/c103372/202201/1156519.shtml>.
- Johnston, A. I. (2003). China's International Relations: the Political and Security Dimensions. In S. Kim (ed.). *The International Relations of Northeast Asia*, 28–67. New York: Rowman & Littlefield.
- Johnston, A. I. (2011). Stability and Instability in Sino-US Relations: A Response to Yan Xuetong's Superficial Friendship Theory. *The Chinese Journal of International Politics*, 4(1), 5–29. <https://www.jstor.org/stable/48616050>.
- Katzenstein, P. (1997). The Culture of National Security: Norms and Identity in World Politics. *Foreign Affairs*, 76, 102–123.
- Kissinger, H. (2011). *On China*. Penguin Books.
- Kristof, N. D. (1993). The Rise of China. *Foreign Affairs*, 72(5), 59–74. <https://doi.org/10.2307/20045814>
- McDonald, A. (2015). *Analyzing China's Rise in International Relations Theory: Social Constructivism – Part 4*. <https://cdainstitute.ca/analyzing-china-s-rise-in-international-relations-theory-social-constructivism-part-4/>.
- Mearsheimer, J. (2001). *The tragedy of great power politics*. New York: W.W. Norton & Company.
- Mearsheimer, J. (2006). China's Unpeaceful Rise. *Current History*, 105(690), 160–162. <https://doi.org/10.1525/curh.2006.105.690.160>.
- Mearsheimer, J. (2014). Can China rise peacefully? *The National Interest*. <https://nationalinterest.org/commentary/can-china-rise-peacefully-1020>.
- Meissner, W. (2006). China's Search for Cultural and National Identity from the Nineteenth Century to the Present. *China Perspectives*, 41–54. <https://doi.org/10.4000/chinaperspectives.3103>.
- Mingfu, L. (2015). The China Dream: Great Power Thinking & Strategic Posture in the Post-American Era. *Naval War College Review*, 69(2), Article 20, 48–49. <https://digital-commons.usnwc.edu/nwc-review/vol69/iss2/20>.
- Morgenthau, H. (1973). *Politics among Nations: The Struggle for Power and Peace*. New York: Alfred A Knopf.
- Posen, B. R. (1991). *Inadvertent Escalation: Conventional War and Nuclear Risks*. Cornell University Press. <http://www.jstor.org/stable/10.7591/j.ctt1xx51d>
- Tian, N., Su, F. (2021). *A New Estimate of China's Military Expenditure SIPRI, Stockholm*. <https://www.sipri.org/publications/2021/other-publications/new-estimate-chinas-military-expenditure>.

- Xiaoming, Z., Buzan, B. (2010). Debating China's Peaceful Rise. *The Chinese Journal of International Politics*, 3(4), 447–460. <https://www.jstor.org/stable/48615759>.
- Walt, S. M. (1987). *The Origins of Alliance*. Cornell University Press. <http://www.jstor.org/stable/10.7591/j.ctt32b5fc>
- Waltz, K. (1979). *Theory of International Politics*. Boston, MA: McGraw-Hill.
- Weins, N. (2015). *A Constructivist Perspective on the Rise of China: Regional and Global Scope*. DOI:10.13140/RG.2.1.4976.3602.
- Wendt, A. (1992). Anarchy is what states make of it: The social construction of power politics. *International Organization*, 46, 391–425.
- Wendt, A. (1999). *Social theory of international politics*. New York, NY: Cambridge University Press.
- Wu, H. (2023). *China Holds Large-Scale Joint Strike Drills Aimed at Taiwan*. <https://www.military.com/daily-news/2023/01/09/china-holds-large-scale-joint-strike-drills-aimed-taiwan.html>.
- World Bank. (2021). *China's Military expenditure*. <https://data.worldbank.org/indicator/MS.MIL.XPND.GD.ZS?locations=CN>.

EPISTEMOLOGIES OF CONSTRUCTIVISM AND REALISM IN THE CONTEXT OF THE RISE OF CHINA'S POWER

MANTAS MACIKAS

Vytautas Magnus University (Lithuania)

Summary

The rapid economic, military and technological rise of the People's Republic of China (PRC) has been the biggest change in the international system, upending the post-Cold War world order. The PRC's second largest economy and its modern military and technological industries are a 'consequence' of the 'reform and opening-up policy' (*Gǎigé kāifàng*) launched in 1978, which laid the foundations for these achievements. Over three decades, 9.8% annual growth in Gross Domestic Product (GDP) led to China's large-scale economic transformation and the phenomenon of its rise. In economic terms, China's rise and the growth of its power have been driven by foreign direct investment, which in the period 1978 to 2023 exceeded €333 billion (World Bank, 2023). Politically, China has embarked on domestic reforms through the 'peaceful rise' (*Héping juéqǐ*) strategy, which aimed to build a new international architecture of mutual trust, cooperation and benefit with the USA.

The system of international relations is shaped not only by interstate processes but also by the network of theories surrounding them. These theories enable international events and possible scenarios to be analysed. In this article, an epistemological analysis of the reasons for the growth of the PRC's power is based on theories of constructivism and realism, juxtaposing them and highlighting the fundamental principles of national identity and power. In academic works, authors of the constructivism and realism theories (Deng, 2017; Eberhard, 2008; Mearsheimer, 2017) identify China as 'an emerging power' or 'a threat to the prevailing world order and democracy'. The phenomenon of China's rising power requires a detailed analysis to assess these two claims, and to determine which theory of international relations best describes China's development and foreign policy objectives.

The practice of international relations shows that constructivism was the most advanced achievement of political civilisation at the turn of the 20th and 21st centuries, helping to resolve relations between states by establishing the principle that the international system would remain stable under the domination of a sin-

gle world power. Since great powers have instruments to shape international norms according to their own preferences, constructivists (Katzenstein, 1997; Adler, 2013; Deng, 2017) seek to understand the embedding of norms in international relations. According to Kissinger (2011), the actions and policies of the USA have shaped the environment in which China as an Asian superpower has grown. According to Wendt's (1999) notion of constructivist theory, China's rise has challenged the existing international order, and prompted a reassessment of prevailing international norms. China's rise implies a transformation of the global power structure, and calls for a conceptualisation of the dynamics of Chinese identity. China's national identity plays an important role in shaping its interactions with other states.

Research on China's relations with other countries needs to examine the importance of ideas, norms and identity, which is what constructivist theory analyses. A fundamental understanding of China's rise requires a broader examination of cultural factors and historical aspects. The constructivists are able to describe in detail changes in the world order, the foreign policy of states, and their behaviour in international organisations.

The rise of China is seen as a major threat to international security and democracy. J. Mearsheimer (2014), sees China's rise as a direct threat to US hegemony, describing it as a 'tragedy of great power politics'. The works of realist authors (Waltz, 1979; Gilpin, 1981; Brooks, 2005; Mearsheimer, 2001; Walt, 1987; Posen, 1984) on the rise of great powers, including China, are divided into two camps: offensive realism and defensive realism. Offensive realists, such as J. Mearsheimer (2014), predict a future in which war between the great powers is inevitable, adding that a rising power confronts a dominant power when the former seeks to replace the status quo of the system and institutions by force. While J. Mearsheimer (2014) argues that great powers act aggressively, K. Waltz (1978), a representative of defensive realism, argues that states act defensively in order to maintain, rather than disrupt, the balance of power. G. Alison (2017) refers to such interstate conflict as a 'Thucydides trap'.

Scholars of international relations and policy makers grapple with the question, what are the implications of China's rising power for the future of the Western world? What trajectory seems most likely when analysing China's foreign policy? These are questions with real policy implications for international security and the future of Western politics.

The research problem: the impact of China's rising power on the current international world order.

The object of the study: China's rising power.

The aim of the study is to determine whether China is a status quo state or a revisionist state, on the basis of constructivist and realist theories.

Objectives of the study:

1) To provide an overview of the historical development of China's national identity and identity on the basis of constructivist theory;

2) To examine the implications of China's foreign policy objectives and international relations processes on the basis of realism theory.

Research methods: the paper uses historical, economic and interpretative analyses to provide an interdisciplinary overview of China's development. It also includes an empirical analysis of academic literature, a comparative analysis, and an analysis of sources in Chinese, to avoid the limitations of the study in relation to China's domestic and foreign policy issues. A conceptual blending approach is used, drawing on theories of constructivism and realism (defensive and offensive).

KEY WORDS: *constructivism, realism, national identity, power, China.*

JEL CODES: F52, F59, H52.

Gauta: 2023-02-15

Priimta: 2023-06-15

Pasirašyta spaudai: 2023-08-16